

УДК 811.161.2'37'42:821.161.2:82-31 Франко І.

АТРИБУТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВНОГО ОБРАЗУ ЛІСУ В ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ ІВАНА ФРАНКА

Тетяна Бавус

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови ім. проф. І. Ковалика,
вул. Університетська, 1/234, 79000 Львів, Україна,
тел.: (0 322) 239 47 17
e-mail: bavustanya@ukr.net*

Визначено лексеми-експлікатори мовного образу лісу в художньому мовленні Івана Франка. Досліджено атрибутивні характеристики слово-образу цього природного об'єкта як репрезентанта української природи. Проаналізовано семантику означальних конструкцій, які змальовують ліс. З'ясовано індивідуально-авторську та національну специфіку атрибутивних характеристик мовного образу лісу.

Ключові слова: національно-мовна картина світу, мовний образ, ліс, атрибутивні характеристики, семантика.

Учення про мовну картину світу дозволяє простежити тісний зв'язок між мовними та позамовними чинниками, які беруть участь у формуванні мовної системи загалом та конкретного мовленнєвого акту зокрема. І. Голубовська стверджує, що "субстанційно-ідеальний простір мови, будучи єдиним і неперервним, моделює специфічні риси національного світосприйняття і національного ладу мислення фактично на всіх стратифікаційних рівнях мовної системи через посередництво дознакових, знакових і супразнакових мовних величин" [2, с. 28]. Таким чином, будь-який мовний образ як фрагмент картини світу разом із номінацією може відбивати національно марковане сприйняття світу. І це значною мірою стосується світу природи, адже, за словами Н. Станкевич, "художнє бачення української природи не лише передає поліасоціативність її сприйняття, художньо-образну, індивідуально-авторську інтерпретацію просторових параметрів поетичної моделі світу, а й виявляє національно-самобутні, "узагальнено-національні" риси просторових об'єктів, національно-культурні конотації словесних образів" [10, с. 379].

З іншого боку, варто погодитись із твердженням Л. Лисиченко про триаду "людина – світ – мова, де вихідною точкою є людина, яка пізнає незалежний від неї світ і створює засоби фіксації та передачі знань про нього іншим людям і для власного пізнання" [7, с. 38]. Таким чином, можемо говорити про особистість автора та його індивідуальну картину світу, що відбиває суб'єктивне світобачення та ідіолект як результат творчої мовної діяльності. Це підтверджує і Т. Вільчинська, зазначаючи, що "письменник, перебуваючи в межах національно-мовної картини світу, творить свій неповторний мовний світ відповідно до світосприймання та власної психології" [1, с. 190].

Ряд мовознавців вивчали проблеми мовної картини світу та її складових у різних аспектах. Серед них Л. Лисиченко, В. Жайворонок, В. Кононенко, І. Голубовська, М. Скаб, Т. Космеда, К. Голобородько, О. Барабаш-Ревак, Т. Вільчинська та ін. Їх дослідження дають поштовх до практичного застосування опрацьованих теоретичних засад для

вивчення різних фрагментів картини світу українців. Однією із її центральних складових є природа з широким діапазоном об'єктів та явищ, яка завжди привертала увагу лінгвістів. До таких вчених належать І. Дишлюк, О. Таран, О. Єфименко, С. Шуляк, О. Маленко, О. Слюніна, І. Серебрянська, А. Огар та ін.

Об'єктом нашого зацікавлення є мовний образ лісу. Це обумовлено, по-перше, тим, що "українська природа багата на ліси" [10, с. 386], а по-друге, тим, що І. Франка можна вважати "співцем лісу" [11, с. 660]. Крім того, актуальність цього дослідження зумовлена відсутністю наукових розвідок, присвячених такій тематиці. З тих праць, в яких проаналізовано образ лісу, зокрема семантичну структуру лексем, можемо назвати статті О. Кардашук [4, 5]. Про ліс як частину концепту землі у своїй розвідці згадувала О. Кручко [6]. Особливості лісу як складової художньо-образної моделі української природи досліджувала Н. Станкевич [10]. Крім того, варто згадати комплексний та цікавий аналіз образу лісу в життєтворчості Каменяря, який у своєму дослідженні здійснила Н. Тихолоз [11]. Проте у сучасній науці ще не маємо суто лінгвістичного дослідження мовного образу лісу на матеріалі художньої прози І. Франка.

Мета нашої розвідки – виявити лексеми-експлікатори слово-образу лісу в прозових творах І. Франка та проаналізувати їх атрибутивні характеристики як репрезентантів індивідуально-авторської та національно-мовної специфіки мовного образу світу.

Картина світу І. Франка нерозривно пов'язана з природою українських Карпат, що детально чи побіжно змальована в багатьох його творах. Це можна пояснити тим, що "фактор географічного середовища існування народу-носія мови, як відомо, впливає на концептуальну картину світу мовця, що відбито в його мовній картині світу" [3, с. 5]. Напевно, ніхто не зміг би відтворити специфіку цього природного об'єкта краще за І. Франка, життя якого у різні періоди було пов'язано з Карпатами, лісом, гірськими річками, адже "він жив лісом і – принаймі чималу частину свого життя – жив у лісі" [11, с. 660]. Саме тому словесний образ лісу в художній прозі І. Франка репрезентований рядом лексем. До таких номінацій належать слова **ліс** (велика площа землі, заросла деревами і кущами; певна ділянка такої площі [9, т. 4, с. 522]), **бір** (сосновий або інший шпильковий ліс; також мішаний ліс з переважанням сосни; взагалі будь-який ліс [9, т. 1, 188]), **гай** (невеликий, переважно листяний ліс [9, т. 2, с. 15]), **дїброва** (листяний ліс на родючих ґрунтах, у якому переважає дуб [9, т. 2, с. 296]), **перелісок** (невеликий, рідкий і т. ін. лісок; ділянка молодого лісу, звичайно серед старого, високого [9, т. 6, с. 215]), а також демінутив **лісок**. Для експлікації цього фрагмента мовної картини світу письменник використовує онім **Дїл** – "місцева назва вкритого лісом пасма гір біля Борислава" [12, т. 14, с. 452], що характеризує як власне природну реалію, так і індивідуально-авторський мовний світ.

Можна погодитись з твердженням Н. Станкевич про те, що "у комплексі лексичних засобів, які створюють словесно – художні образи об'єктів природи, одними із найвиразніших є означальні характеристики ключових слів" [10, с. 380]. Більше того, вважаємо атрибутивну характеристику окремим аспектом репрезентації мовного образу в індивідуально-авторській, а також – національно-мовній картинах світу, що розкриває нові грані слово-образу.

Зараховуючи зорові образи до "вищих змислів", І. Франко вказує на велику роль візуальних образів, адже "наша мова найбагатша на означення вражень зору", що "дає нам поняття простору, світла, барв" [12, т. 31, с. 78]. Тому найперше варто звернути увагу на колористичні особливості мовного образу лісу та окреслити семантику "**забарвлення**". У мікроконтекстах із прозових творів письменника вона представлена рядом епітетів, серед яких виокремлюється **зелений** як колір, що традиційно змальовує рослинний світ,

представлений у лісі: “І таким самим ясним, гарячим промінням воно обливало **зелений ліс...**” [12, т. 16, с. 98]. Крім того, зображуючи лісові шати, письменник також вказує на таке забарвлення: “Черв, який не раз, мов зараза, спадає на **гірські бори**, позбавив і Чорну гору її **зеленої оздобы**” [12, т. 14, с. 148].

Ознаку **синій** автор передає через дієслово **синіти** (“Вдалі **синівся** німо **густий ліс підгірський...**” [12, т. 14, с. 120]) та дієприкметник **синіючий** (“Понад **синіючим високою стіною Ділом** мерещали хвилі розігрітого воздуха” [12, т. 15, с. 390]). Таке забарвлення зумовлене близькістю до небесних просторів, під яким височіють карпатські ліси, і від яких, найімовірніше, вони отримують такий відтінок.

Іншим означальним репрезентантом слово-образу лісу є прикметник **темно-зелений**, який додатково вказує на візуальне сприймання лісу, зокрема його густини, об'ємності, що відображається на кольорних варіаціях: “Сонце, немов урадуване своєю побідюю над тьмою і зливою, світило вдвоє ясніше, **темно-зелені ліси** шуміли...” [12, т. 14, с. 46]; “Він ляг на траву і закрив очі, а перед ним все ще ярілось золоте сонячне світло, іскрилась роса, паленів в віддалі Стрий, бовванів **темно-зеленою стіною могутий ліс**” [12, т. 18, с. 398]; “А по другім боці річки за долиною здійсмається друга, висока гора, покрита **темно-зеленим смерековим лісом...**” [12, т. 22, с. 209]. Така характеристика забарвлення підсилюється завдяки використанню прикметника **ситий**, що підкреслює яскравість та насиченість кольорів цього природного об'єкта: “... її чорні, палкі очі ластівками літали довкола, любуючись рівними, хвилястими контурами верховини і **темно-зеленими, ситими барвами лісів та полонин**” [12, т. 16, с. 65]. Крім того, такий відтінок передається за допомогою словосполучення “темна зелень”, яке розкриває колористичну грань лісу як природного об'єкта: “... десь біля св. Миколая муляри, б'ючи у дошку, оповіцають фаєрабєнд; напівпрозорий блакитнуватий туман стелється понад містом і зливається вдалині з **темною зеленню густого ліска на Високому замку**” [12, т. 17, с. 295].

Епітет **темний**, який аналогічно до чорного, не тільки передає колір лісу в темну пору, а й “відтворює емоційне враження від споглядання природи, почуття людини, актуалізуючи переносне значення слова” [10, с. 381], також вживається в художньому мовленні І. Франка на означення цього природного об'єкта. Проаналізовані мікроконтексти засвідчують додаткові негативні конотації пов'язані із лісом, які виникають через страх, небезпеку: “В'їхали в **темний, густий бір**” [12, т. 14, с. 168]; “Високі, стрімкі береги тухольської китловини **покриті були темним смерековим лісом**, що надавав самій долині ілюзір це більшого заглиблення і якоїсь пустинної тиші та відрубності від усього світу” [12, т. 16, с. 26]; “... **темні смерекові ліси** довкола Тухлі шептали тихо, таємничо, немов передавали собі якусь зловіщу новину” [12, т. 16, с. 105]; “З обох боків вузької долини настобурчились дві височенні гори, вкриті аж до самого низу **темними смерековими борами**” [12, т. 18, с. 428]; “Глянув у противний бік: внизу недалеко **густою, темною стіною** стояв ліс, а до нього вела півперек полонини вузьенька, але добре втоптана стежечка” [12, т. 18, с. 460]; “Довгий срібний промінь стрілив від того місця до мого ока, тремтячи понад **темним лісом**, іграючи всіми барвами веселки” [12, т. 20, с. 404]; “Мене здійсмав страх при самій думці, що мені треба буде йти через той **густий темний ліс**, що широким поясом обвивав лису гору, але я поборювала страх” [12, т. 20, с. 404]; “Певно, певно, більшина тих, що йдуть шукати чудового діаманту, або збиваються з дороги в **темнім лісі**, або знаходять скляні черепки” [12, т. 20, с. 405]; “В її пам'яті зовсім віджило те чуття, яке почувала колись дитиною, входячи в **темний ліс** у своїй вандрівці до вершка гори” [12, т. 20, с. 408].

Типовими в описі забарвлення лісу є іменники “барви” та “краски”, що ще більше зосереджує увагу на семантиці кольору, наприклад: “Махнула осінь на **ліси** — і вони

зацвіли **пурпуровими, сірими та жовтими красками**, зашуміли глибоким та важким стогоном, тугою за минулим літом” [12, т. 22, с. 284].

Частотні в художньому мовленні І. Франка вербалізатори кольору *темний* та *зелений* також широко розповсюджені на ментально-мовному рівні українців загалом. Це засвідчують показники асоціативних реакцій, де згадані атрибутиви налічують дані 18 та 12 реакцій відповідно [8, с. 206].

Іншою важливою характеристикою мовного образу лісу в художньому дискурсі І. Франка є ознака **‘матеріал’**, яка демонструє особливості рідної карпатської природи. Н. Станкевич справедливо зауважує, що “національну специфіку української природи відображають атрибутиви із значенням матеріалу” [10, с. 383]. І. Франко в описі лісів звертає велику увагу на види дерев, які там ростуть. Тому мовний образ лісу збагачується додатковими характеристиками, що передають багатство української природи та виражаються багатьма відносними прикметниками: *смерековий, дубовий, сосновий, яловий, мішаний, шпильковий* тощо. Найчастотнішим атрибутивом є **смерековий** (12 слововживань): “*Стежка та вела через високі верхи і густій смерековій бори, в котрих немало було дикої звірини*” [12, т. 14, с. 67]; “*Кругом високі гори, покриті темними смерековими борами, у їх стіп, на ріні – руїни старої мурованої корими, де колись мешкав жид Бляйберг*” [12, т. 14, с. 131]; “*Ми в невеличкім смерековім ліску у стіп Чорної гори*” [12, т. 14, с. 148].

Значно меншою кількістю представлені у прозі І. Франка найменування **соснових** та **дубових** лісів (по 3 слововживання): “*Давніше тут стояв великий сосновий ліс, але ті пани вирубали його так чисто і раціонально, що зруб висох і з-під здертого дерна виступив рідкий пісок*” [12, т. 20, с. 320]; “*Був се будь-що-будь гарний масточок, зложений з двох фільварків, що обіймали поверх тисячу моргів вірного поля і сіножаті, а надто дві тисячі моргів старого соснового лісу*” [12, т. 19, с. 150]; “*І справді, з широких сугорбів, покритих високим дубовим лісом, що тепер під пожовклим листям виглядав мов лан велетенського спілого збіжжя, чути було гомін стрілецьких труб...*” [12, т. 20, с. 325]; “*Густий дубовий і березовий ліс стояв у пільмі, мов одностайний великанський вал, протягаючийся геть поза край круговиду*” [12, т. 14, с. 219]; “*– А тепер скажіть мені, ви знаєте, у вашого пана десь є дубовий ліс?*” [12, т. 20, с. 324].

Каменяр також пише про хвойний ліс, використовуючи означення **шпильковий**: “*На мене мамця сваритимуть, що за довго барилась, хоч лікарі міні казали щоранку в шпильковий ліс виходити*” [12, т. 18, с. 410], а також **яловий**: “*...верх, перед ним лежачий, здолу порослий був густим яловим лісом, котрий здалека виднівся вкруг гори...*” [12, т. 14, с. 8].

Окремо згадує письменник про ще один тип лісу, використовуючи прикметник **мішаний**: “*...у тім маєтку є триста моргів мішаного лісу зі старими гарними дубами*” [12, т. 20, с. 225].

Іншою атрибутивною назвою за матеріалом є прикметник **березовий**, який частіше (у двох із трьох випадків) стосується номінації **гай**: “*Узенька дорога виляса круто долинками, раз перетинаючи невеликий березовий гай, то знов перекидаючись через срібно-багряну річку, то знов, мов нурок, гинула в мрачній одхлані густого бору*” [12, т. 14, с. 167-168]; “*В густім зеленім березовім гаю над Дністром весело щибетали пташки*” [12, т. 14, с. 223].

Часто поряд з однією характеристикою автор паралельно вказує на іншу ознаку. Зокрема, в аналізованих вище мікроконтекстах виділяється частотністю епітет **густиий**, який доповнює опис слово-образу лісу за кольором та матеріалом, виступаючи додатковим атрибутивним компонентом. Ознака **‘густиий’** також може бути самостійним означенням у

зображенні особливостей аналізованого природного об'єкта, наприклад: *“Нараз, здалося ми, вирвалися із густого лісу два страшині медведі...”* [12, т. 14, с. 74]; *“Близька густа діброва і її глибокі, недоступні яри служили нашим «чесним» людям за місце, де переховували не раз і кілька день скрадені коні, фарбували їх, а відтак посилали за границю на продаж”* [12, т. 14, с. 204]; *“Що давно ліси густі, непрохідні закривали майже весь її простір, окрім високих полонин, сходили в долину аж над самі ріки,— тепер вони, мов сніг на сонці, стопилися, зрідли, змаліли, декуди пощезали, лишаючи по собі лісі облази; інде знов із них остоялися лише пообсмалювані пеньки, а з-між них де-де несміло виростає нужденна смеречина або ще нужденніший яловець”* [12, т. 16, с. 9]; *“І ось із нерухомого кола виривається одна пара: чоловік, легко підстрибуючи, вилітає, мов сарна на галяву з густого лісу...”* [12, т. 17, с. 362]; *“... се він ясно бачив і знов почував холодну тривогу дитини, котра серед ночі знайдеться сама в густім лісі”* [12, т. 19, с. 215].

Оскільки ліс сприймається як конкретна територія, межі якої можна визначити та описати, то часто у змалюванні цього словесного образу І. Франко використовує атрибутиви, які репрезентують семантику **‘розмір’**. Так, сема **‘малий’** актуалізується за допомогою епітетів **невеликий** *“«Невеликий, но дикий і таємничий лісок, котрий перед тим зеленим пластом лежав на спідній похилості Чорної гори і хоть трохи прикривав її щербатий скалистий бік, грох доразу”* [12, т. 14, с. 148]), **невеличкий** (*“... він встромив очі в запорошений гостинець, що прямою сірою пасмугою простягся перед його очима далеко-далеко і тонув в невеличкім ліску на узгір'ї”* [12, т. 15, с. 418]) та **маленький** (*“Не бачачи небезпеки, вояки розложилися в маленькім ліску...”* [12, т. 19, с. 109]).

Сема **‘великий’** реалізується лексемами **огромний** (*“Глибока тишина залягла цілий огромний бір”* [12, т. 14, с. 70]), **великий** (*“Рівночасно уряд заборонив панам тої околиці на кілька літ вирубувати решти великого старого лісу...”* [12, т. 20, с. 320]). І. Франко зображує бір разом з іншою природною реалією – горою – та позначає його як прикрасу, вказуючи також на розміри лісу за допомогою лексеми **великанський**: *“... і вскорі щез в гущавині бору, протягаючогося, як великанський вінець, у стіп Довбушевого верху”* [12, т. 14, с. 15].

“Тісно пов'язані атрибутиви лексико-семантичної групи розміру з атрибутами, що мають значення простору” [10, с. 381]. В мікроконтекстах із Франкової прози маємо небагато прикладів такої характеристики лісу. Зокрема, автор вживає прикметник **далекий**: *“Аж ось нараз із далекого ліска, мов чорна стріла, вилетіла бричка і живо котилася до Дрогобича”* [12, т. 15, с. 419]; *“Поле пусте, далекі ліси щезли”* [12, т. 20, с. 286]. Лексема **далекий** належить до числа найпоширеніших означень, які характеризують ліс, оскільки такий прикметник входить до ряду із 64 типових асоціацій цього природного об'єкта у свідомості пересічних людей [8, с. 206].

Для реалізації семи **‘близький’** письменник використовує епітети **поблизький** (*“Вкінці зібралися і побігли в поблизький невеличкий лісок, котрий находився на стоці так званої Чорної гори і притирав майже до самого Перегинська”* [12, т. 14, с. 20]) та **недалекий** (*“Сказавши це, Стефко свиснув на свою компанію – і всі, він та обидва брати, навантажившись городиною, то пригинаючись, то ховаючись у ярах, побігли до недалекого ліска”* [12, т. 17, с. 291]).

Цікавими особливостями словесного образу лісу є вікова характеристика, тобто “лексико-семантична група атрибутів на позначення віку – *молодий, старий, старезний, предковичний*”, яка “означає передусім ліс” [10, с. 383]. Варто згадати про спостереження Н. Станкевич, що “найпродуктивнішою серед них є лексема *старий*: старі, предковичні ліси справді властиві нашій багатій природі” [10, с. 383]. І це підтверджують мікроконтексти із художньої прози І. Франка, в який вищезазначений атрибут є найчастотнішим: *“Старі*

смереківі ліси покривають ці гори й нависають над Сяном, залишаючи лише вузьку смужечку трави над самою водою” [12, т. 17, с. 452]; *“Приязно глядів на той перший проблиск святого полум’я старий ліс, ласкаво шумів, обвівав молоді душі ніжними пестоцями, освіжував груди запахуцим, холодненьким леготом*” [12, т. 18, с. 407].

Характеристика мовного образу лісу за такою ознакою також реалізується лексемою **давній** (*“Всі давні ліси й толоки, описані ще в йосифінській метриці, мусять бути вам звернені*” [12, т. 22, с. 302]), **віковічний** (*“Ступосянська котловина, вгорі – біла від снігу, посередині оточена чорно-зеленою стріхою віковічних борів, а на дні пронизана срібною стрічкою Сяну, – стала для них справжнім гніздом кохання*” [12, т. 17, с. 453]), **відвічний** (*“Оба небавом ввійшли під густий темно-зелений склеп відвічного бору*” [12, т. 14, с. 67]).

Сема **‘молодий’** актуалізується лексемою **молодик**: *“Довкола рівними темно-зеленими стінами тягся сосновий молодик, засаджений перед кількома роками кошитом почасті краю і правительства...”* [12, т. 20, с. 320], а також однойменним прикметником: *“Євгеній оглядав молодий лісок”* [12, т. 20, с. 320]. Додатково таке вікове означення природної реалії автор підсилює вживанням демінутива *“лісок”*.

Іншим важливим аспектом вивчення атрибутивних характеристик мовного образу лісу є увага до місця розташування чи приналежності цього природного об’єкта, що конкретизують та індивідуалізують опис навколишнього середовища. Сема **‘об’єкт володіння’** реалізується у сполученні з атрибутивами, які називають суб’єктів власності. Серед них виокремлюємо лексему **громадський**: *“Не встїли вівчарі до ладу розказати свого, коли втім прибігли громадські лісничі, кажучи, що боярин відмірює і запальковує для себе величезний кусень найкращого громадського ліса”* [12, т. 16, с. 47]; *“Патенти цісаря Йосифа виразно говорять про громадські ліси – інвентарі 1820 року про них нічого не знають”* [12, т. 17, с. 419]. Висока частотність на позначення такої семантики характерна і для атрибутива **панський**: *“Одночасно з дозволом користуватися орною землею пани змушені були дати їм на утримання ще й пасовиська для худоби й дозволити їм рубати дерево в своїх, тобто первісно панських лісах”* [12, т. 17, с. 418]; *“... селяни, втрачаючи право користуватися панськими пасовиськами й панськими лісами, повинні були отримати винагороду – чи то грошову, чи то так звану еквівалентну, тобто наділені їм спеціальними комісіями площі лісів чи пасовиськ”* [12, т. 17, с. 418]; *“Між ними ще за панщини раз у раз виходили свари і навіть процеси за якусь скіпцину, за доставку топлива з панського лісу, за право полювання...”* [12, т. 22, с. 240]; *“... а за фільварком, обмежуючи зовсім видокруг з того боку, дрїмав могучий панський ліс”* [12, т. 19, с. 191]. Рідше функцію атрибутива у таких мікроконтекстах виконує прикметник **прадідівський**: *“А то ж знаєте, що пани хочуть повідбирати нам усі наші прадідівські ліси й пасовиська”* [12, т. 22, с. 225].

Окрему групу атрибутивів, які розкривають мовний образ лісу в художній прозі І. Франка, становлять прикметники, що називають місце. До таких означень належать лексеми **карпатський** (*“А тая Довбуцівка – була то слобідка, зложена з чотирьох хаток, которії розсілися на невеличкім горбі, окруженім з трьох сторін густим смерековим лісом карпатським”* [12, т. 14, с. 47]), **підгірський** (*“Вдалі синівся німо густий ліс підгірський...”* [12, т. 14, с. 120]) та **волецький**: *“У волецькому ліску діти збиралися розкласти вогнище, пекти картоплю й гриби – увесь післяобідній час, проведений там, на волі, за словами аранжера Стефка, недавнього учня, вигнаного з майстерні столяра, мав бути “приємним, як сто чортів”* [12, т. 17, с. 283]; *“– А знаєте, куди йти потім? – гукав услід за ними Стефко. – Знаємо, знаємо! До волецького ліска! – відповіли йому хлопці й швидко заховалися в грядках, засаджених високою кукурудзою”* [12, т. 17, с. 287].

Насамкінець можна звернути увагу на ті атрибутиви, які передають індивідуальне сприймання лісу. В цьому аспекті розглядаємо сему **‘краса’**, яка актуалізується прикметниками **славний** (“Ох, а у ясного пана такий *славний ліс!* Ох, який *славний ліс!* Дерево таке рівне, як свічки, а здорове, не суковате!” [12, т. 18, с. 380]) та **гарний** (“...і сій забороні завдячила своє врятування також *гарна діброва* в Буркотині...” [12, т. 20, с. 320]). Для реалізації значення **‘сила’** І. Франко часто використовує прикметник **могутній**: “Він ляг на траву і закрив очі, а перед ним все ще ярілось золоте сонячне світло, іскрилась роса, паленів у віддалі Стрий, бовванів темно-зеленою стіною *могутній ліс*” [12, т. 18, с. 398]; “Положене в плодючій долині, з трьох сторін обведене не дуже високими горами, що, опираючися о *могутню стіну Ділу* від заходу, з двох боків, на північ і на захід, обхопили село широким амфітеатром, мов велетенською зеленою підковою, воно тепер тулиться в своїх садках...” [12, т. 22, с. 201]; “Під його подихом стогне *могутній Діл*, гнуться мало що не до землі струнки білі берези, на долині трицять старі дуби, скриплять і стогнуть осики, заводячи свій жалкий лемент” [12, т. 22, с. 208].

Отже, мовний образ лісу у художній прозі Івана Франка має широкий спектр атрибутивних характеристик, які допомагають розкрити національну специфіку цього природного об'єкта. Водночас вони виступають важливими засобами творення індивідуально-авторської картини світу, яка безперечно пов'язана із тим природним простором, де жив і працював письменник. Ліс, який був добре знайомий та близький І. Франкові, отримує різноманітні означальні характеристики. Однією із національно маркованих можна вважати вказівку на ‘матеріал’. Так, автор пише про *смерекові, дубові, соснові, березові, шпилькові* ліси. Такі означення поєднуються в більшості мікроконтекстів з іншими прикметниками, які описують ‘забарвлення’ (*зелений, темно-зелений, темний*), ‘густоту’, ‘розмір’ тощо. Особливо цікавою характеристикою лісу, що відображає етнокультурне сприймання природи, є ‘вік’, представлений у тестах лексемами *молодий, старий, віковичний*. Своєрідним конкретизатором цього природного об'єкта виступають означення, які називають місце розташування (*карпатський, підгірський, волецький*) та належність (*панський, громадський, прадідівський*). Нечисельною групою представлені атрибутиви зі значеннями простору (*далекий, поблизький, недалекий*) та суб'єктивного сприймання (*могутній, гарний, славний*). Таким чином, мовний образ лісу у прозі І. Франка завдяки багатьом означальним характеристикам увиразнюється та розкривається як компонент національної та індивідуально-авторської картини світу.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні та зіставленні системи атрибутивних засобів мовного образу лісу в художніх дискурсах інших письменників.

1. Вільчинська Т. Образ автора художнього тексту в парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень / Т. Вільчинська // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия “Филология. Социальные коммуникации”. – Том 26 (65). – №1. – С. 190-194.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія, 2-е вид., випр. і доп. / І. О. Голубовська. – Київ : Логос, 2004.
3. Єфименко О. Концепт “степ” в українській мові: словникова, текстова і психолінгвістична парадигма: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. / О. Єфименко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2005.
4. Кардашук О. Образ лісу в новелах Ольги Кобилянської [Електронний ресурс] / О. В. Кардашук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.

П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. – 2011. – Вип. 7. – С. 322-325. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2011_7_74

5. Кардашук О. Семантичний простір лексеми “ліс” у творах Ольги Кобилянської [Електронний ресурс] / О. В. Кардашук // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Філологічні науки. – 2010. – Вип. 89 (5). – С. 34-38. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89\(5\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89(5)_9)

6. Крупко О. Вербалізація концепту земля у поетичній мові Ліни Костенко / О. Крупко // Science and Education a New Dimension. Philology, III (11), Issue: 56, 2015. – С. 52-56.

7. Лисиченко Л. Структура мовної картини світу / Л. Лисиченко // Мовознавство. – 2004. – № 6. – С. 36-42.

8. Мартінек С. Український асоціативний словник. В 2 т. / С. Мартінек. – Т. 2: Від реакції до стимулу. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007.

9. Словник української мови : в 11 т. / [голов. ред. І. К. Білодід] – Київ : Наукова думка, 1970 – 1980.

10. Станкевич Н. Національна специфіка художньо-образної моделі української природи (на матеріалі атрибутивних словосполучень) / Н. Станкевич // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2004. – Вип. 34. Ч. I. – С. 379-389.

11. Тихолоз Н. «Той ліс – зразок ще первісного світа...» (Ліс у життєтворчості Івана Франка) / Н. Тихолоз // Іван Франко: дух, наука, думка, воля. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). – Львів, 2008. – Т. 1. – С. 660-676.

12. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – Київ : Наукова думка, 1976 – 1986.

*Стаття надійшла до редколегії 18. 05. 2017
доопрацьована 20. 06. 2017
прийнята до друку 25. 08. 2017*

THE ATTRIBUTIVE CHARACTERISTICS OF THE LANGUAGE IMAGE OF FOREST IN IVAN FRANKO'S PROSE

Tetiana Bavus

*Ivan Franko National University of Lviv,
Professor Ivan Kovalyk Department of Ukrainian Language,
Universytets'ka Str., 1/234, 79001, Lviv, Ukraine,
phone: (032) 239 47 17
e-mail: bavustanya@ukr.net*

The language picture of the world is represented on all language levels and forms the national specific of the world perception. Nature as one of the main part of national picture of the world is often reflected in artistic works of Ukrainian writers. It demonstrates national and individual author's interpretation of the natural space.

The article deals with the lexemes, which represent the language image of forest in Ivan Franko's artistic language. It focuses on the peculiarities of perception of the natural object in the national language picture of the world and its mapping in the author's text. The special attention is paid to an attributive characteristics of this element of environment and its semantic content.

The language image of forest is an important part of Ukrainian nature and firstly of Ivan Franko's life and art. In author's texts it has got a lot of significant characteristics, which reveal national specific of this object. One description of the forest denotes, for example, its material, which shows the richness of Ukrainian nature (author uses adjectives *spruce, oak,*

birch, pine to describe the diversity of forests). Such characteristic is often combined with other adjectives, which depict color (adjectives *green, dark green* and *dark*), bushiness and size of forest. Another interesting description, represented ethnic cultural perception, is age of the forest (adjectives *young, old* and *eternal*). There is one productive lexico-semantic group of attributives, which specificate the location of forest and its ownership in Ivan Franko's prose. Some of adjectives denote space meaning and peculiarities of subjective perception. So, many attributive characteristics make the language image of forest in Ivan Franko's artistic works interesting and unique component of the national and individual author's pictures of the world.

Key words: language picture of the world, language image, forest, attributive characteristics, semantics.